

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра теорії держави та права**

**МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ
«НАЦІОНАЛЬНІ ПРАВОВІ СИСТЕМИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
(ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА О.Г. МУРАШИНА)»
(м. Київ, 21 березня 2019 року)**

Київ – 2019

Редакційна колегія:

Завальний А.М. – кандидат юридичних наук, доцент
Кривицький Ю.В. – кандидат юридичних наук, доцент
Лазнюк Н.В. – кандидат юридичних наук

Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О.Г. Мурашина)»: зб. матеріалів круг. столу (м. Київ, 21 берез. 2019 р.) / Редкол. : А. М. Завальний, Ю. В. Кривицький, Н. В. Лазнюк. Київ : НАВС, 2019. 160 с.

У збірнику опубліковано результати наукових пошуків науково-педагогічних, наукових і практичних працівників, аспірантів та ад'юнктів, що присвячені теоретико-методологічним проблемам формування та розвитку національних правових систем в умовах глобалізації через призму творчого доробку професора О.Г. Мурашина. Окрему увагу приділено іншим важливим питанням загальнотеоретичного правознавства та галузевих юридичних наук.

Збірник матеріалів може бути використаний в освітньому процесі, науковій діяльності, є доступним для широкого загалу та сприятиме формуванню високого рівня правової культури та свідомості населення в цілому.

Матеріали викладено в авторській редакції з незначними коректорськими правками.

органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій різних форм власності.

Однією з необхідних умов розвитку та належного функціонування правової держави, громадян у суспільстві є формування єдиної законодавчої бази, яка має забезпечити правову інформованість населення держави та різних інституцій громадянського суспільства.

Отже, прогрес або розвиток суспільства в Україні – це насамперед якісні зміни, вдосконалення національної системи законодавства, здатної забезпечити існування нашої країни в сучасних демократичних формах життя. Сприяти глибинним, історичним за своєю сутністю перетворенням покликана законотворчість як складний і багатогранний процес.

*Припхан Ірина Ігорівна,
доцент кафедри міжнародного, конституційного
та адміністративного права Івано-Франківського
юридичного інституту Національного
університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент*

СУДДІВСЬКА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Відповідно до ст. 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» доброчесність та професійна етика, поряд із компетентністю, є критеріями кваліфікаційного оцінювання суддів [1]. Водночас вони також є критеріями добору кандидатів на посади суддів у всі судові інстанції.

Звертаючись до етимології та значення цих термінів, зауважимо, що вони, м'яко кажучи, є не зовсім юридичними й важко піддаються оцінюванню відповідно до об'єктивних критеріїв. Якщо з професійною етикою справа виглядає дещо простіше, оскільки цей критерій використовується як елемент професійної характеристики більшості посадових осіб, що мають доступ до державної служби, в тому числі, не тільки в Україні, то доброчесність, хоча й не є поняттям новим, тільки після започаткування конституційної судової реформи в 2016 р., одержала легальне нормативне закріплення в українському законодавстві.

С.В. Глущенко визначає доброчесність як морально-етичний фундамент діяльності судді, який визначає межу і спосіб його поведінки, яка має ґрунтуватися на принципах добровідносин із громадянами, суспільством та державою, а також чесності у способі життя, виконанні професійних обов'язків та розпорядженні матеріальними ресурсами [2, с. 78].

Морально-етичне поняття доброчесності складається з двох окремих слів – «добро» та «чесність». Це добро діяльне, що характеризується через володіння чеснотами, здатність гідно долати випробування. Поняття доброчесності охоплює не тільки чесність перед іншими людьми, а й чесність перед самим

собою. Доброчесність найчастіше тлумачиться як необхідна морально-етична складова діяльності судді, яка визначає межі його поведінки та характер дій, що базуються на принципах добросовісного та високопрофесійного ставлення до виконання своїх службових обов'язків й чесності у способі свого приватного позаслужбового життя.

Відповідно до ст. 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддя зобов'язаний щорічно до 1 лютого подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України декларацію доброчесності за формою, що визначається Комісією. Декларація доброчесності судді складається з переліку тверджень, правдивість яких суддя повинен задекларувати шляхом їх підтвердження або непідтвердження.

У декларації доброчесності судді зазначаються твердження про: 1) відповідність рівня життя судді наявному в нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам; 2) своєчасне та повне подання декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та достовірність задекларованих у них відомостей; 3) невчинення корупційних правопорушень; 4) відсутність підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності; 5) сумлінне виконання обов'язків судді та дотримання ним присяги; 6) неутручання у правосуддя, яке здійснюється іншими суддями; 7) проходження перевірки суддів відповідно до Закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» та її результати; 8) відсутність заборон, визначених Законом України «Про очищення влади». Декларація доброчесності судді може містити інші твердження, метою яких є перевірка доброчесності судді [1].

Декларація доброчесності судді є відкритою для загального доступу через оприлюднення на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. За відсутності доказів іншого твердження судді у декларації доброчесності вважаються достовірними. У разі одержання інформації, що може свідчити про недостовірність (у тому числі неповноту) тверджень судді у декларації доброчесності, Вища кваліфікаційна комісія суддів України проводить відповідну перевірку. Неподання, несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею або декларування в ній завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень мають наслідком дисциплінарну відповідальність. Пункт 12 ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» конкретизує підстави дисциплінарної відповідальності судді, а саме: допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; непідтвердження суддею законності джерела походження майна».

Водночас п. 20 Прикінцевих та перехідних положень вищевказаного Закону вказує, що виявлення за результатами кваліфікаційного оцінювання невідповідності судді займаній посаді за критеріями компетентності, професійної етики або доброчесності чи відмова судді від такого оцінювання є підставою для звільнення судді з посади за рішенням Вищої ради правосуддя на

підставі подання відповідної колегії Вищої кваліфікаційної комісії суддів України [1].

З моменту закріплення в законодавстві вимоги відповідності судді критерію доброчесності й до цього часу в професійних колах точаться суперечки щодо того, якими ж критеріями визначити цю особистісно-професійну характеристику. Рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 3 листопада 2016 р. затверджено Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення. У цьому положенні передбачена також певна методологія, за якою члени ВККС повинні здійснювати оцінку критерію «доброчесність» у суддів, що проходять кваліфікаційне оцінювання. Варто відзначити, що головним критерієм за цією методологією є відповідність способу життя задекларованим статкам судді (кандидата на посаду судді) та членів його родини [3].

Пункт 11 Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення, передбачає, що доброчесність кандидатів на посаду судді перевіряється (встановлюється) за такими показниками: достовірність відомостей, зазначених кандидатом на посаду судді у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, декларації про доходи від професійної діяльності для самозайнятої особи, фізичної особи-підприємця; достовірність відомостей, зазначених кандидатом на посаду судді у декларації родинних зв'язків та декларації доброчесності, а також інших документах, поданих кандидатом; наявність інформації про вчинення кандидатом на посаду судді проступків або правопорушень, які свідчать про його недоброчесність, а також фактів притягнення його до відповідальності; наявність незабезпечених зобов'язань майнового характеру, які можуть мати істотний вплив на здійснення правосуддя; відповідність витрат і майна кандидата на посаду судді та членів його сім'ї, а також близьких осіб задекларованим доходам; дотримання кандидатом на посаду судді законодавства, що регулює його професійну діяльність; чесність і сумлінність при здійсненні професійної діяльності, а також інші дані, які можуть вказувати про відповідність кандидата на посаду судді критерію доброчесності [3].

Намагаючись знизити рівень соціальної напруги щодо розмитості та суб'єктивізму встановлення відповідності поведінки суддів (кандидатів на посаду судді) критерію доброчесності, 11 січня 2019 р. Громадська рада доброчесності затвердила індикатори визначення невідповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критеріям доброчесності та професійної етики [4]. Зазначається, що документ розроблено на основі кращих міжнародних практик у сфері суддівської доброчесності і етики, які зафіксовані у Бангалорських принципах поведінки суддів, коментарях до них, рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи, висновках Венеційської комісії та Консультативної ради європейських суддів, а також з урахуванням положень Кодексу суддівської етики, Керівних положень Громадської ради міжнародних експертів щодо проведення оцінки доброчесності, знань та практичних навичок

кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду.

Як вказується в прес-релізі, перелік індикаторів є орієнтовним і не може тлумачитися як вичерпний, та буде поповнюватись під час роботи Громадської ради доброчесності.

Зрозуміло, що характеризувати всі з зазначених критеріїв немає сенсу, оскільки в документі не розподілено, які з цих критеріїв є критеріями доброчесності, а які – професійної етики. Вважаємо, що й самі автори документу не зовсім розмежовують ці два поняття, хоча законодавець їх виділяє окремо. Так, виділено шість критеріїв доброчесності та професійної етики суддів (кандидатів на посаду судді), а саме: незалежність, неупередженість (безсторонність), чесність і непідкупність, дотримання етичних норм, рівність та старанність. Щодо індикаторів, через які Громадська рада доброчесності розкриває критерії рівності та старанності питань майже не виникає, а щодо інших індикаторів, які свідчать про недотримання окремого критерію, то суб'єктивізму не меншає, а навпаки виникає багато запитань, які потребують відповідей, а відповідні положення – уточнень.

Завдання Громадської ради доброчесності полягає у визначенні наявності обґрунтованих сумнівів щодо доброчесності та професійної етики осіб, які проходять кваліфікаційне оцінювання. Загальний поріг щодо сумнівів у відповідності кандидата на посаду судді має бути стандартом обґрунтованих підстав вважати, що кандидат на посаду судді може не відповідати критеріям доброчесності й професійної етики. Такі «обґрунтовані підстави» можуть існувати не лише у випадку, якщо є перевірені факти, що вказують на невідповідність критеріям доброчесності чи професійної етики, але також внаслідок певних обставин особа з погляду розумного спостерігача сприймається невідповідною цим критеріям, що впливає на довіру до судової системи. Тут ми знову спостерігаємо суб'єктивізм щодо визначення того «розумного спостерігача», і чи завжди члени Громадської ради доброчесності можуть встановити, як сприймається та чи інша інформація отим «розумним спостерігачем», який, мабуть, має репрезентувати думку більшої частини українського суспільства.

Зазначається, що Громадська рада доброчесності аналізує інформацію не тільки про особу, яка проходить кваліфікаційне оцінювання, а й членів її сім'ї та інших пов'язаних осіб. Й тут є власне підводне каміння, оскільки поняття «пов'язані особи» можна тлумачити достатньо широко, а межа між інформацією, яка може бути вільно оприлюднена та втручанням у приватне життя є достатньо хиткою [4].

Підсумовуючи зауважимо, що надання українському правосуддю морального обличчя є позитивним поступом у розвитку демократичної правової держави. Тому немає сумніву, що закріплення на законодавчому рівні таких вимог до представників суддівського корпусу як професійна етика й доброчесність, виключно позитивно вплине на здійснення правосуддя. Водночас потрібно намагатися зробити процес добору кандидатів на посади суддів і процес кваліфікаційного оцінювання суддів більш прозорим, а це у свою чергу можливо виключно через встановлення чітких об'єктивних

критеріїв, закріплених у законодавстві.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.

2. Глущенко С. В. Новели судової реформи: поняття професійної етики та доброчесності в контексті кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді). *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. Київ, 2016. № 6 (33). С. 70–83.

3. 11 січня 2019 року Громадська рада доброчесності затвердила індикатори визначення невідповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критеріям доброчесності та професійної етики. URL: <https://sud.ua/ru/news/sud-info/132839-stali-vidomi-indikatori-viznachennya-nevidpovidnosti-suddiv-kriteriyam-dobrochesnosti>.

4. Положення «Про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення», затверджене рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 3 листопада 2016 р. № 143/зп-16 (у редакції рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України 13 лютого 2018 р. № 20/зп-18). URL: <https://vkksu.gov.ua/userfiles/doc/polozhennia.pdf> (дата звернення: 10.03.2019).

*Ремез Олена Леонідівна,
аспірант кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ*

ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА

Різним етапам історичного розвитку формувалися основи становлення свободи та права людини на п'єдестал людських цінностей. Античне і середньовічне право, наприклад, не знали загальної рівності, вони були глибоко диференційованими нормативними системами зі значною кількістю стратифікаційних ознак (стать, релігійні переконання, майновий стан, етнічне та соціальне походження). І тільки Новий час показав заперечення відмінностей між людьми. Серед перших видатних мислителів, що пішли на перекір успадкованій і умовній соціальній нерівності та дали обґрунтування такій теорії були Т. Гоббс, Дж. Локк, Вольтер.

Слід також відзначити, що результатом наростаючого руху у світі за правову і політичну рівність усіх громадян стало юридичне визнання людей рівними і вільними у своїх правах, що були закріплені в Декларації незалежності США 1776 р. і Декларації прав людини і громадянина 1789 р. Проте лише у другій половині ХХ ст. ідея загальної рівності набуває широкого світового визнання і знаходить своє юридичне закріплення у ст. 1 Загальної